

A photograph of two elderly women sitting at a table, laughing together. The woman on the right has short brown hair and is wearing a grey jacket. The woman on the left has white hair and glasses, wearing a white shirt. They are in a meeting room with other people and papers visible in the background.

Een bloeiende civil society

**Denken buiten
de grenzen van
prestatievelden**

Kennis en advies voor
maatschappelijke ontwikkeling

© MOVISIE 2008

Auteur: Marleen Alblas

Eindredactie: Tekstburo Gort, Diemen
Afdeling Communicatie, Mark Molenaar

Vormgeving: Suggestie & illusie, Utrecht

Drukwerk: drukkerij USP, Utrecht

Deze brochure is tot stand gekomen met financiering
van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Inhoudsopgave

De civil society in topvorm 3

- Waarom wilt u dit? 3
- Aanpak via drie thema's 4
- Relatie met de Wmo 5
- Rol van de gemeente 6

Veiligheid in buurten en wijken 11

Cohesie op lokaal niveau 19

Participatie voor en door iedereen 25

Aan de slag 34

Verder lezen 35

Geen daginvulling, lui en verveeld op de studentenkamer tegenover als gehandicapte toch aan het werk zijn in de buurtsuper (die daardoor kan blijven bestaan).

De civil society in topvorm

Een bloeiende civil society, waarin alle burgers voor elkaar en voor de samenleving zorgen; dat is wat gemeenten willen. En deze brochure draagt daar aan bij. Hij is bedoeld voor gemeenten die de civil society in hun gemeente in topvorm willen zien. Hoe kunt u uw beleid optimaliseren? Wat kunt u als gemeente zelf doen en wat kunt u vragen van burgers en lokale partijen? U leest het in deze brochure vol tips en goede voorbeelden voor grote en kleine gemeenten.

Veel gemeenten streven naar een gezonde en bloeiende civil society. In een civil society staat de inzet van burgers voor elkaar centraal. Mensen zijn actief, ze kennen en helpen elkaar. In de ideale situatie - die van een gezonde en bloeiende civil society - zijn alle burgers in de gemeenschap gelijkwaardig en doen ze allemaal mee.

Waarom wilt u dit?

De civil society staat hoog op de gemeentelijke agenda. De Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) geeft daar nog eens een stevige impuls aan; de ondersteuning van de civil society wordt nu wettelijk kracht bijgezet. De wet stimuleert een samenleving waarin niet de overheid alles regelt, maar waar de mensen elkaar helpen en waar iedereen de gelegenheid krijgt om mee te doen; allochtoon en autochtoon, arm en rijk, jong en oud, zieke en gezonde mensen. Hierdoor wordt de samenleving mooier, veiliger en beter betaalbaar.

Wat is de civil society?

De samenleving kent verschillende maatschappelijke sferen. Zo is er de sfeer van de marktwerking en de sfeer van overheidsactiviteiten. De civil society verwijst naar dat deel van de samenleving waarin de organisatie van burgers en hun inzet voor elkaar centraal staat. Burgers maken vrijwillig deel uit van die organisaties en verbanden die daarbij betrokken zijn. Hun betrokkenheid en inzet is cruciaal. Een bloeiende civil society kenmerkt zich door betrokkenheid van burgers bij de publieke zaak, groot maatschappelijk zelfbestuur van burgers, weinig overheidsbemoeienis, beperkte commerciële invloed op de gemeenschapszin en een grote mate van tolerantie.

Om dit te bereiken, hebben gemeenten onder andere een nieuw Wmo-beleid dat participatie stimuleert en ondersteuning biedt aan mensen die dat nodig hebben. Op verschillende velden moeten prestaties geleverd worden. Gemeenten die op alle prestatievelden actief zijn, werken aan integraal beleid voor een bloeiende civil society.

Aanpak via drie thema's

Wilt u werken aan de civil society en tegelijk aansluiten bij de doelen van de Wmo? Via drie grote thema's overstijgt u de grenzen van de prestatievelden van de Wmo. Werken aan de civil society betekent namelijk werken aan:

- veiligheid in buurten en wijken
- sociale cohesie op lokaal niveau
- participatie voor en door iedereen

Deze drie thema's liggen in elkaars verlengde en beïnvloeden elkaar permanent. Sociale en fysieke veiligheid in wijken en buurten bevordert sociale cohesie en participatie. Participatie bevordert sociale

cohesie en sociale en fysieke veiligheid. Een veilig gevoel maakt het makkelijk en fijn om te participeren. De mogelijkheid om te participeren geeft een veilig gevoel. Alle drie de thema's verdienen dus de juiste aandacht. Dit is in elke wijk (of wijkgedeelte) anders.

Relatie met de Wmo

Ieder thema heeft raakvlakken met alle prestatievelden van de Wmo. Met name met de prestatievelden 1, 3, 4, 5 en 6. Bij deze velden gaat het namelijk niet om één specifieke doelgroep, maar om alle burgers en dus om de hele civil society.

Veiligheid in buurten en wijken heeft te maken met het leefbaar maken en houden van wijken en buurten: prestatieveld 1.

Sociale cohesie sluit aan bij de prestatievelden 1 en 5. Hoe meer verbondenheid, hoe leefbaarder de buurt. En goede onderlinge verbondenheid vergroot de kans op meedoen en het krijgen en geven van steun aan elkaar burgers (prestatieveld 5).

Zo herkent u een bloeiende civil society:

Volgens het SCP zijn er verschillende kenmerken voor een gezonde en bloeiende civil society:

- Sterke politieke betrokkenheid, dat zich onder andere uit in interesse in politiek en een hoog percentage stemmers bij verkiezingen
- Sterke maatschappelijke betrokkenheid, dat zich uit in het feit dat veel mensen lid zijn van een of meerdere vrijwilligersorganisaties, sportclubs of religieuze organisaties. Ook zijn veel mensen bereid tot het doen van vrijwilligerswerk en komen er veel initiatieven vanuit burgers (de burgerinitiatieven).
- Veel sociale contacten; mensen hebben veelvuldig contact met vrienden, familie en buren en zijn bereid hen te helpen.
- Vrijgevigheid; mensen zijn bereid tot het geven van geld of middelen aan anderen.

De prestatievelden van de Wmo

1. Het bevorderen van de sociale samenhang in en leefbaarheid van dorpen, wijken en buurten.
2. Op preventie gerichte ondersteuning van jeugdigen met problemen met opgroeien en van ouders met problemen met opvoeden.
3. Het geven van informatie, advies en cliëntondersteuning.
4. Het ondersteunen van mantelzorgers en vrijwilligers.
5. Het bevorderen van de deelname aan het maatschappelijke verkeer en van het zelfstandig functioneren van mensen met een beperking of een chronisch psychisch probleem en van mensen met een psychosociaal probleem.
6. Het verlenen van voorzieningen aan mensen met een beperking of een chronisch psychisch probleem en aan mensen met een psychosociaal probleem ten behoeve van het behoud van hun zelfstandig functioneren of hun deelname aan het maatschappelijke verkeer.
7. Het bieden van maatschappelijke opvang, waaronder vrouwenopvang.
8. Het bevorderen van openbare geestelijke gezondheidszorg, met uitzondering van het bieden van psychosociale hulp bij rampen.
9. Het bevorderen van verslavingsbeleid.

Participatie voor en door iedereen sluit aan bij de prestatievelden 3, 4 en 5 (en 6). Participatie is gebaat bij goede voorlichting en advisering (3), en door ondersteuning aan mensen die al actief zijn (4) of die (lichamelijk) beperkt zijn maar graag actief willen worden (5, 6). Het bieden van hulp en hulpmiddelen maakt het meedoen aan het maatschappelijk leven mogelijk. Het thema participatie sluit bovendien aan bij de algemene overkoepelende Wmo-doelstelling: iedereen moet kunnen meedoen.

Rol van de gemeente

Als gemeente bent u géén onderdeel van de civil society. Toch speelt de gemeente een cruciale, voorwaardenscheppende en dus bindende rol bij de opbouw van een civil society. Die rol heeft twee kanten. Aan de ene kant ondersteunt u burgerinitiatieven en initiatieven van maatschappelijke organisaties, anderzijds neemt u het voortouw om samen met burgers en maatschappelijke organisaties te kijken hoe zij zelf meer taken op zich kunnen nemen. U initieert - of grijpt zelfs in - daar waar de civil society hapert, u ondersteunt

daar waar een klein duwtje de bal (harder) doet rollen. En daar waar de grenzen van de civil society zijn bereikt, biedt u hulp. Denk aan het leveren van collectieve en individuele voorzieningen en de opvang van slachtoffers van huiselijke geweld of de aanpak van multi-probleemsituaties.

Typen gemeenschappen

Het is dus verstandig eerst na te denken over de precieze rol die u als gemeente wilt spelen. Deze rol vloeit voort uit de visie die u als gemeente heeft op de rol van de civil society in maatschappelijke ondersteuning. Zorg ook dat uw rol past bij het karakter van de gemeenschap. In de publicatie *Inhoud stuurt beweging* (2006) onderscheidt de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling typen gemeenschappen die ieder een andere rol van de gemeente vragen. Gemeenschappen die al hecht zijn, hoeven alleen maar ondersteuning te krijgen. De gemeente moet dan niet alles willen overnemen van de burgers. In gemeenschappen waar weinig onderlinge verbondenheid is, zal de gemeente wél zelf meer initiatief moeten tonen en sturend moeten optreden.

Vijftien tips voor een succesvolle start

1. Stel ontmoeting centraal, tussen burgers onderling en tussen verschillende partijen uit het veld. U heeft een verbindende rol. Door ontmoeting ontstaan contacten, ideeën en samenwerkingsmogelijkheden.
2. Maak een sociale kaart van uw gemeente. Met een sociale kaart weten u en de burgers welke organisaties binnen de gemeentegrenzen actief zijn, wie wat doet, welke samenwerkingsverbanden er al zijn en waar die zouden kunnen zijn of komen.
3. Maak van elke wijk een wijkprofiel. "Voordat je in actie komt, moet je weten wat er speelt en hoe het staat met de civil society op lokaal niveau", aldus een beleidsmedewerker van de gemeente Dordrecht. Inventariseer dus wat er speelt in de wijk, welke activiteiten er zijn en welke groepen waar aan mee doen of zouden kunnen doen. Met hulp van de maatschappelijke organisaties krijgt u zo een gedetailleerd beeld van de mensen en hun behoeften.
4. Laat ook burgers nieuwe projecten en activiteiten bedenken. Het kan gaan om activiteiten voor de wijk, maar ook voor de samenleving of het milieu als geheel. Stimuleer initiatieven door gebruik te maken van een wedstrijdelement. Wedstrijden motiveren veel mensen om mee te doen, zeker ook jongeren.
5. Let op dat bestaande succesvolle initiatieven niet zomaar verdwijnen of bedreigd worden door nieuwe initiatieven. U moet niet alleen uit zijn op vernieuwing. ▶

6. Neem de uitvoering van initiatieven niet zomaar over. Een gemeenteambtenaar uit Ede adviseert: "Je moet informeel (zonder formele afspraken met gemeente) laten wat informeel is." Voorkom bovendien dat u het initiatief van burger A anders behandelt dan het initiatief van burger B. Dat kan alleen als er goede redenen voor zijn. Anders loopt u het risico dat de gemeente als oneerlijk gezien wordt. Maak dus een plan van aanpak voor de behandeling van burgerinitiatieven. "Als gemeente moeten we leren loslaten. Het gaat er niet om wie het doet, maar om wie het het beste kan en dat het gebeurt", stelt een gemeenteambtenaar uit Dordrecht.
7. Probeer burgers vroeg bij de ontwikkeling van plannen te betrekken. Dan is de kans groter dat u daadwerkelijk aansluit bij de behoeften van bewoners.
8. Geef bewoners eigen verantwoordelijkheden in een project. Daarmee creëer je draagvlak in de wijk.
9. Zorg voor minstens één partij die alle verschillende belangen in de gaten houdt. De individuele belangen van burgers (persoonlijk = beperkt) of wijken moeten bekeken worden, maar staan niet automatisch voorop. Uiteindelijk staat de publieke zaak voorop.
10. Wees helder over de rol van de gemeente als burgers en samenwerkende partijen met een initiatief komen. Denk vooraf na over de grenzen van een initiatief. En communiceer dit duidelijk naar burgers toe. ▶

Thema en rol

Hoeveel initiatief u neemt, hangt naast de lokale situatie ook nauw samen met het thema waaraan u wilt werken. Werken aan veiligheid bijvoorbeeld betekent veelal een actieve rol van de gemeente. De gemeente neemt het voortouw om de onveiligheid in de wijk aan te pakken. De bewoners doen dat zelf minder snel.

Samenspel met burger

Zorg dat uw rol aansluit bij die van de burgers. Het is de taak van de gemeente belangen van de gemeenschap in het algemeen en die van burgers zelf tegen elkaar af te wegen. Probeer daar waar mogelijk op te treden in dienst van de burgers. Uiteraard bent u wijk-, vraag- en burgergericht. Als burgers initiatief tonen of een verzoek hebben, onderzoekt u altijd of u erop in kunt gaan. Betrek de burgers, daar waar mogelijk, zo actief mogelijk. De

centrale vraag voor u is: Welke rol spelen de burgers en welke rol willen ze spelen? Als u burgers een duidelijke rol wilt geven, zult u voornamelijk ondersteunend optreden. Concreet betekent dit dat u:

- zoveel mogelijk initiatieven ondersteunt en mogelijk maakt;
- mensen stimuleert om met plannen te komen;
- plannen samen met burgers en maatschappelijke organisaties op lokaal niveau uitvoert;
- het proces coördineert en faciliteiten en diensten ter beschikking stelt voor activiteiten van burgers;
- partijen bij elkaar brengt.

11. Wees betrouwbaar: houdt u aan uw beloften. Betrouwbaarheid uit zich ook in het subsidiebeleid: door alleen eenmalige subsidies te verstrekken, zullen mooie initiatieven snel doodbloeden of niet serieus en structureel opgepakt kunnen worden. Stimuleer ook financiële betrokkenheid van andere partijen, daarmee creëert u draagvlak, inzet en mogelijk ook voortzetting van initiatief.
12. Voorkom bureaucratische rompslomp. Geef geormerkte budgetten voor wijken/initiatieven. Probeer zo flexibel mogelijk te zijn.
13. Wissel ervaringen uit met andere ambtenaren, bijvoorbeeld via het netwerk voor welzijnsambtenaren (LCGW).
14. Probeer overzicht te houden over alle activiteiten. Dan kunt u verbindingen leggen tussen partijen, tussen projecten, tussen wijken en tussen burgers. Door coördinerend en signalerend op te treden, kunt u gaten in beleid en uitvoering voorkomen.
15. Toon waardering voor de inzet van burgers en andere betrokken partijen.

Goed voorbeeld: Maak een wijkprofiel

De gemeente Dordrecht heeft een signaleringssysteem opgezet met gebruik van kleuren. Wijken en burgers krijgen een kleur: groen (niets aan de hand), oranje (vraagt aandacht) of rood (zorgelijke situatie). Natuurlijk is er voor alle wijken aandacht, maar in rode wijken zal de gemeente meer stimulerend optreden en meer zelf met voorstellen komen dan in groene wijken.

Schuchter over straat in een buurt die een onveilig gevoel geeft of bij een iets fellere verlichting 's nachts met een goed gevoel op pad?

1. Veiligheid in buurten en wijken

Een buurt of wijk heeft met twee vormen van veiligheid te maken: fysieke en sociale veiligheid. We geven u een aantal voorbeelden van concrete projecten die de veiligheid van een wijk vergroten en tips voor uw eigen praktijk.

Waar gaat veiligheid over?

Fysieke veiligheid gaat over het vergroten van verkeersveiligheid (door het aanpassen van een gevaarlijke verkeerssituatie op een kruispunt), het verlagen van criminaliteit in een wijk (door meer politiepatrouilles uit te voeren) of het verlichten van donkere straten en pleinen in de wijk.

Sociale veiligheid heeft betrekking op de veiligheidsgevoelens van wijkbewoners. Sociale stabiliteit is belangrijk voor een wijk. In een sociaal stabiele wijk blijven mensen bijvoorbeeld graag wonen en wordt weinig verhuisd. Het bijstellen van het imago van moeilijke wijken - ook wel buurtmarketing genoemd - heeft alles te maken met sociale veiligheid. Ook door het aanpakken van overlast veroorzakende jongeren, het schoonhouden van straten en het creëren van groene ruimten en rust wordt de sociale veiligheid van een wijk vergroot.

Tips voor het vergroten van veiligheid

Samenwerkingstips

1. Werk nooit alleen of alleen met burgers. Werk samen met professionele en vrijwilligersorganisaties in de wijk, zij beschikken over wijkkennis die individuele burgers niet hebben en zien vaak het grotere plaatje. Meer mensen zullen baat hebben bij het initiatief.
2. Bouw een groep van betrokken mensen om de initiatiefnemer(s) heen en laat hen samen aan het werk gaan. Als gemeente is het uw taak burgers en andere partijen bij elkaar te brengen. Ontmoeting is de basis voor samenwerking.
3. Zorg ervoor dat organisaties niet alleen informatie uitwisselen, maar daadwerkelijk gaan samenwerken. Overleg op buurtniveau heeft alleen zin als verschillende instanties concreet samenwerken.
4. Zorg voor een duidelijke afbakening van verantwoordelijkheden. Lokale spelers moeten elkaar aanvullen. Voorkom dat ze elkaar voor de voeten lopen. En voorkom ook dat u als gemeente de partijen voor de voeten loopt. ▶

Voorbeeldprojecten fysieke veiligheid

Actieve rol van de gemeente

Opbouwwerk heeft in opdracht van de gemeente Den Haag in moeilijke wijken Buurt Interventie Teams (BIT) opgericht. Deze teams bestaan uit vrijwilligers van verschillende etniciteiten die - heel belangrijk - uit de buurt zelf komen. Gezamenlijk gaan ze in een wijk surveilleren en komen zo nodig in actie. Zij spreken bewoners aan als ze hun huisvuil niet op de juiste tijd buiten zetten, maar ze organiseren ook activiteiten voor de buurt. Incidenten die de BIT's niet zelf kunnen oplossen, worden doorgegeven aan de betrokken instanties. Doordat de mensen uit de BIT's uit de buurt zelf komen, hebben ze er persoonlijk baat bij dat de problemen opgelost worden.

De gemeente 's-Hertogenbosch heeft eind 2007 een meldpunt Openbare Ruimte ingesteld. Hier kunnen inwoners terecht met meldingen en opmerkingen over de openbare ruimte, zoals kapotte straatverlichting, overhangende takken, illegale stort en losliggende tegels. Klachten kunnen gemeld worden via één centraal telefoonnummer of via een digitaal formulier op de website. Voorafgaand aan de start is een prijsvraag uitgeschreven om mensen te attenderen op het meldpunt.

Bescheiden rol van de gemeente

Buurtpreventieteam De Groene Zoom van welzijnsorganisatie Factor G in Gouda is door bewoners zelf opgezet. Buurtbewoners vormen met elkaar teams om de veiligheid en leefbaarheid in hun eigen buurt te bevorderen. De rol van de gemeente beperkt zich tot het geven van opdrachten aan de welzijnsorganisatie om de teams op te richten en te begeleiden en het stimuleren van andere wijken om zo'n team op te zetten.

In Den Bosch zijn er via de welzijnsorganisatie Divers straatcontactpersonen aangewezen. Deze persoon is aanspreekpunt voor klachten en vragen over kapotte telefooncellen, zwerfafval, parkeerproblemen en scheve of kapotte lantaarnpalen. Deze taak wordt ook uitgevoerd door de buurtconciërge. De welzijnsorganisatie, politie en woningbouwcorporaties zijn initiator van de projecten. Ze werken samen als het gaat om de afhandeling van klachten en problemen. De gemeente kan eventueel partijen rond de tafel brengen om te evalueren en nieuwe ideeën te ontwikkelen met de partijen (en niet vóór de partijen). Ook kan de gemeente (financieel en instrumenteel) bijdragen aan de bekendmaking en dus ook de bewustwording van de straatcontactpersonen.

Tips voor het vergroten van veiligheid

Communicatietips

1. Geef burgers de mogelijkheid om initiatieven te tonen.
2. Wees in de communicatie naar bewoners eerlijk en realistisch. Bewoners zijn gevoelig voor verhalen die niet kloppen of onvolledig zijn. Ze willen niet met een kluitje in het riet worden gestuurd.
3. Houd in de manier van communiceren rekening met de rol van de gemeente. Is die niet actief? Communiceer dan ook vooral stimulerend. En niet verplichtend. Is de rol wel actief? Noem dan duidelijk de taak van de gemeente.
4. Houd met alle bewonersgroepen contact. Vaak kennen wijken verschillende actieve bewonersgroepen. Eenzijdige communicatie met één van deze groepen kan een vertekend beeld van de wijk opleveren en irritatie wekken bij andere groepen bewoners.
5. Regel binnen de gemeente één vast aanspreekpunt voor iedere wijk of voor alle burgerinitiatieven. Die persoon weet inhoudelijk wat er gebeurt en kan zo nodig doorverwijzen.
6. Tip van een ambtenaar van de gemeente Ede: "Blijf als gemeente dicht bij de burgers staan. Je wilt geen tussenorganisaties, maar je wilt in contact met burgers initiatieven bespreken en opzetten!" ▶

Tips voor het vergroten van veiligheid

Met wie samenwerken?

Voor het vergroten van de veiligheid kunt u samenwerken met professionele partijen zoals de politie, het jongerenwerk, wijk-opbouwwerkers, scholen, woningbouwcorporaties, de dienst stadsbeheer of wijkbeheer van de gemeente en de verenigingen van huiseigenaren. Andere partijen om mee samen te werken zijn wijkbewoners, wijk- en dorpsraden, politieke partijen, jongerencentra, speeltuinverenigingen en buurthuizen. Denk ook aan de GGD, cliënt- en patiëntorganisaties en zorgaanbieders.

Algemene tips

1. Verbeter het uiterlijk en imago van wijken. Zorg dat de buurt er goed en groen uit ziet. Hiermee verhoogt u de gebruikswaarde en verblijfskwaliteit van de openbare ruimten in de wijk. Het verbeteren van het buurtimago (buurtmarketing) is belangrijk om mensen naar de wijken te trekken. Onderzoek van het ministerie van VROM wijst uit dat mensen een wijk prettig vinden als die ruimtelijk, rustig, veilig, schoon, groen en waterrijk is. ▶

Zeer beperkte rol van de gemeente

In Hengelo organiseert welzijnsorganisatie Scala voetbaltoernooien om de overlast van jongeren in de wijken tegen te gaan. In Utrecht organiseert Youth for Christ voetbalcompetities in de wijken. De gemeente is op de hoogte van de initiatieven maar speelt er geen rol in. Wel kan de gemeente subsidie geven, een vergunning verlenen of aan de organisatie doorgeven welke kansarme gezinnen of kinderen voor de activiteiten benaderd kunnen worden.

Vrijwilligers van Stichting Speeltuin in Beusichem hebben op eigen initiatief met eigen middelen en inzet een speeltuin opgeknapt. Het resultaat was een meer uitnodigende speeltuin. Het initiatief werkt, de gemeente heeft geen rol.

Voorbeeldprojecten sociale veiligheid

Actieve rol van de gemeente

Op initiatief van de bewoners van de Nieuwegeinse wijk Fokkesteeg Midden organiseert de gemeente een training over het omgaan met jongeren. Tegelijk gaan bewoners aan de slag met het opstellen van buurtregels. Deze initiatieven zijn onderdeel van het project Fokkesteeg Middenin. De overlast en veiligheid in de wijk worden op deze manier samen aangepakt.

In Rotterdam stimuleert de gemeente jaarlijks de burgers voor het Opzoomeren van Rotterdamse straten. Opzoomeren wil zeggen: het organiseren van straatactiviteiten voor en door bewoners. Deze activiteiten zijn vooral gericht op het verbeteren van onderling contact, vaak in combinatie met schoon en heel, kinderen en veiligheid. Bewoners worden ondersteund door de stad (campagne), deelgemeente (faciliteiten) en het opbouwwerk in de buurt. Rotterdam telt (peildatum eind 2006) 1.800 Opzoomerstraten, circa achttien procent van alle Rotterdammers doet mee! Een zelfde soort initiatief is het Zwolse project Onze Buurt Aan Zet (OBAZ).

Bescheiden rol van de gemeente

Zwolle heeft een team van vrijwillige buurtbemiddelaars. Bij ruzies of problemen tussen burens wordt een duo van buurtbemiddelaars ingeschakeld. Dit duo helpt de burens om het probleem te bespreken en zoekt samen met hen naar een oplossing. De welzijnsorganisatie coördineert de aanvragen en stuurt de duo's op pad. De gemeente verleent de welzijnsorganisatie toestemming om dergelijke projecten uit te proberen en te ontwikkelen.

In Amsterdam en Den Haag zijn er surveillanceteams in de wijk; de zogenaamde Buurtvaders. De buurtbewoners, in dit geval de vaders van allochtone jongeren, surveilleren in duo's in hun eigen wijk. Met de aanwezigheid op straat voorkomen ze overlast (herrie en vervuiling) van hanggroepen. Wanneer er toch overlast is, wordt de politie of gemeente ingeschakeld.

Tips voor het vergroten van veiligheid

2. Wilt u de samenstelling van een wijk veranderen? Luister goed naar de wensen van de verschillende bewoners. Autochtone burgers vinden ruimte en groen heel belangrijk. Allochtone burgers vinden de aanwezigheid van zorg, winkels en werk belangrijk.
3. Zorg voor goede voorzieningen in de wijk. Voorzieningen stimuleren activiteiten en levendigheid in de wijk: mensen komen elkaar daar tegen. De kans op ontmoeting maakt u nog groter door verschillende sociale voorzieningen onder één dak onder te brengen. De ervaring leert: mensen willen dat. En het is meestal ook goedkoper.
4. Zorg voor voldoende sociale activiteiten voor alle doelgroepen in de wijk.
5. Komen er initiatieven uit de wijk? Neem die serieus! Te vaak gebeurt het dat gemeenten de ideeën van burgers niet oppakken. Het resultaat: de actieve burger haakt af.
6. Betrek buurtbewoners bij het maken van plannen, het uitwerken van die plannen en het uitvoeren van de concrete activiteiten. Het wordt hun project. Actieve inbreng van bewoners vergroot de kans dat projecten effect hebben en voor langere tijd door zullen gaan.

Dit doet MOVISIE rondom veiligheid in de wijk

Wilt u aan de slag met dit thema? MOVISIE kan u helpen. Een greep uit de producten:

- **Sociale Veiligheid: websites en brochures.** Op het gebied van sociale veiligheid doet MOVISIE onderzoek en verzamelt goede voorbeelden, methodieken en tips. Via verschillende websites, zie www.movisie.nl (leefbaarheid), en brochures informeert en adviseert MOVISIE het veld over de onderwerpen en actuele vraagstukken en ontwikkelingen. De brochures zijn te gebruiken als instrument (stappenplan of methoediebeschrijving), maar kunnen ook dienen als input voor discussies en bijeenkomsten.
- **Groen buurtbeheer door bewoners.** Groen verbetert de leefbaarheid van buurten en wijken en schept ruimte voor ontmoeting. Daarom helpt MOVISIE graag bij het bevorderen van betrokkenheid van burgers bij ontwerp, beheer en gebruik van groen in en om de buurt, wijk of woonplaats. Zo heeft MOVISIE een projectprogramma *Doe maar groen in de wijk* ontwikkeld om in (Pracht)wijken samen met bewoners en lokale partners de betrokkenheid bij groen in de wijk te vergroten. ▶

Zeer beperkte rol van de gemeente

In Groningen trekken kunstenaarsplatform Indische Buurt en Stichting Stiel (organisatie voor samenlevingsopbouw) samen het project Kunstplatform. Kunstenaars en bewoners maken met succes kunstwerken waarmee de wijk wordt opgevrolijkt. De gemeente heeft geen rol in dit project, behalve als subsidiegever van Stichting Stiel.

In Woerden heeft de woningcorporatie SWW in de zomer met kinderen uit de wijk verschillende kelders van grote wooncomplexen opgevrolijkt met geverfde muren. De kelders zijn minder somber en de kinderen uit de wijk hadden een leuke bezigheid met een samenbindend karakter. De gemeente is blij met dergelijke initiatieven, maar heeft er geen rol in.

Meer lezen over veiligheid in de wijk?

- MOVISIE (2007). *Zicht op sociale veiligheid. Een vroegsignaleringsstelsel voor bewoners*. De Brochure bestaat uit een lijst van indicatoren waarmee bewoners tekenen van sociale en fysieke wanorde vroegtijdig kunnen herkennen en aanpakken. De brochure richt zich op bewoners en professionele partners die betrokken zijn bij wijkveiligheidsaanpak. Te bestellen via www.movisie.nl (publicaties-leefbaarheid).
- Verslagen van de themadag 'Samen werken aan veiligheid', te vinden op www.projectveiligegemeente.nl.
- Het handboek voor aanpak van onveiligheid in de wijk. Het *Handboek Veiligheid in de Wijk* (2000) van het OverlegPlatform Stedelijke Vernieuwing is te downloaden via www.hetccv.nl.
- Kijk op de website van het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV): www.hetccv.nl (onder andere dossier Samenleven en wonen) voor meer informatie over projecten, publicaties en bijeenkomsten.
- Goede voorbeelden van projecten over veiligheid in de wijk: kijk op www.welzijnversterkt.nl, www.buurtlink.nl, www.wijkgerichtwerken.nl en www.wevenaanssamenleven.nl.

Met het project *Buurt de boer op* helpt MOVISIE u nieuwe vormen te vinden van samenwerking tussen bewoners, boeren, bedrijven, maatschappelijke organisaties in en om de stad. MOVISIE kan op maat een bijdrage leveren aan lokale planontwikkeling en uitvoering. Het kan gaan om advies, projectontwikkeling, projectbegeleiding, organisatie van kennisuitwisseling.

- **Lezingen en advies op maat.** Op het gebied van veiligheid en buurtbeheer kan MOVISIE tevens ingeschakeld worden voor een bijdrage aan bijeenkomsten en advies op maat.

Hoge afscheidingen en veel privacy of samen de vlaggen in de straat hebben hangen?

2. Sociale cohesie op lokaal niveau

Werken aan sociale cohesie ligt in het verlengde van het werken aan sociale veiligheid. Bij cohesie gaat het om het versterken van de binding tussen burgers in wijk of buurt. We geven u een aantal voorbeelden van concrete projecten die de cohesie in wijken vergroten en tips voor uw eigen praktijk.

Waar gaat sociale cohesie over?

Ontmoeting, kennismaking en het wegnemen van onbekendheid bevorderen sociale cohesie. En contact maakt weer dat mensen wat voor elkaar kunnen betekenen. Het verkleint de afhankelijkheid van de gemeente en andere instanties. Het organiseren van een buurtfeest is een voorbeeld van een activiteit die de cohesie in een buurt versterkt. Ook een maatschappelijke stage voor verschillende groepen leerlingen in een wijk, buurt of dorp kan dit bewerkstelligen. Uitgangspunt is dat deze projecten op lokaal niveau plaatsvinden, dus in wijken en buurten. Overigens zijn er ook projecten die een heel ander hoofddoel hebben en toch extra binding tussen burgers opleveren. Een voorbeeld is het instellen van surveillanceduo's waarbij buurtbewoners samen de straat op gaan om de veiligheid te vergroten. Tijdens hun activiteit leren ze elkaar en andere buurtbewoners kennen.

Tips voor het vergroten van de sociale cohesie

1. Maak ontmoeting mogelijk door het bieden van goede voorzieningen in de eigen wijk. Zorg voor aantrekkelijke openbare ruimten met bijvoorbeeld bankjes. Centrale, logische ontmoetingsplaatsen maken ontmoeting mogelijk.
2. Creëer laagdrempelige ontmoetingsruimten. Stimuleer het gebruik van aanwezige voorzieningen om de sociale cohesie te bevorderen. Gaan er veel mensen naar de bibliotheek? Organiseer daar informatiebijeenkomsten en inspraakavonden. Denk ook aan het organiseren van keukentafelbijeenkomsten, waarbij de ontmoetingen heel dichtbij huis georganiseerd worden.
3. Kinderen leggen gemakkelijk contact met elkaar. Via het organiseren van activiteiten en ontmoetingsplekken als een speeltuin voor kinderen, komen ook de ouders met elkaar in contact.
4. Zet als gemeente in op interventie én preventie. Wacht niet af tot de sociale verbondenheid in een wijk een dieptepunt bereikt, maar stimuleer initiatieven waarbij burgers elkaar ontmoeten en samen iets ondernemen.
5. Sociale cohesie kunt u alleen versterken als burgers zelf dingen gaan doen. Hiervoor zult u soms burgers moeten stimuleren. U bereikt ze het beste via de bestaande spelers in de wijk. Denk aan het jongerenwerk, wijkopbouwwerk, stichting welzijn, stichting welzijn ouderen, (brede) scholen, een sportservicepunt, steunpunt ►

Voorbeeldprojecten sociale cohesie

Actieve rol van de gemeente

Veel gemeenten zijn net als Ede gestart met het beschikbaar stellen van wijkbudgetten. Per wijk is een budget beschikbaar dat gebruikt mag worden door bewoners die voor hun eigen straat, buurt of hele wijk een activiteit willen organiseren. Ontmoeting staat hierbij centraal. Denk aan een feest (met lekker eten), een opknapbeurt of een schoonmaakochtend met lunch. Het geld mag vrij besteed worden, er hoeft geen verantwoording afgelegd te worden voor de uitgaven.

In de gemeente Dordrecht worden huisbezoeken afgelegd in herstructureringswijken. De huisbezoeken zijn gepland naar aanleiding van de fysieke ingrepen die gaan plaatsvinden. Met een vragenlijst probeert de gemeente in beeld te brengen wat er achter de voordeur gebeurt. De woningcorporaties hebben hier een actieve rol in. Nieuwe bewoners worden bijvoorbeeld verwelkomd.

Bescheiden rol van de gemeente

De meest fitte straat in Almere is een activiteit die spontaan ontstond tijdens een buurtbarbecue. De mensen in de wijk wilden meer gaan doen aan hun gezondheid en conditie. En dit zouden ze samen willen doen. Samen sta je sterker. Door het competitie-element zijn ze

extra gemotiveerd om te werken aan hun eigen fitheid, samen met hun burens. De gemeente heeft een bijdrage geleverd in de vorm van subsidie en met de promotie in andere wijken.

Big Brother Big Sister is een wereldwijd concept dat ook in Nederlandse gemeenten gebruikt wordt. Zoals in Utrecht. Initiatiefnemer is de plaatselijke afdeling van de PvdA. Vrijwilligers besteden tijd en aandacht aan jongeren die om welke reden dan ook extra aandacht verdienen. Zo kan een vrijwilliger een leerling op een ongedwongen manier aandacht geven door te luisteren, te praten, een kijkje te bieden in het werkende bestaan en tips te geven voor de studie. Onderzoek heeft aangetoond dat kinderen die bij Big Brother Big Sister-projecten betrokken zijn betere schoolresultaten laten zien, meer verantwoordelijkheid nemen en minder problemen hebben én veroorzaken. Inmiddels heeft de Utrechtse PvdA het project organisatorisch overgedragen aan de Vrijwilligerscentrale. De gemeente bekostigt het project.

In het Groningse Leek is na jarenlange discussie een jongerencentrum gebouwd. In zowel de voorbereidende als de uitvoerende fase zijn jongeren met verschillende opleidingen en achtergronden betrokken. Dit was mogelijk door de samenwerking tussen woningcorporaties, scholen, jongerenwerkers en de gemeente. Zelfs de verslaglegging en het vastleggen van de bouw op foto's is door jongeren zelf verzorgd. Dit heeft geresulteerd in een boek dat alle betrokkenen ontvingen bij de opening

vrijwilligerswerk, steunpunt mantelzorg en zorginstellingen. Ook via de kerken, wijk- en dorpsraden, hobbyverenigingen en sportclubs bereikt u mensen. Denk ook aan de winkels in de wijk, de bibliotheek en het gezondheidscentrum in de wijk.

Meer lezen over het opbouwen van sociale cohesie?

- Interessante projecten, *Parels van integratie 2007*, zijn te zien op www.nicis.nl/parels2007.
- MOVISIE (2007). *Spelers in de samenlevingsopbouw aan het begin van de 21ste eeuw*. Brochure met informatie en tips voor de houding van de gemeente, inclusief voorbeelden van leuke projecten. De brochure is te bestellen via www.movisie.nl (publicaties-leefbaarheid).
- MOVISIE (2007). *Bouwen aan samenwerking in multifunctionele accommodaties*. Brochure met informatie over de mogelijkheden voor samenwerking en afstemming voor gezamenlijk gebruik van een wijkpand. De brochure is te bestellen via www.movisie.nl (publicaties-leefbaarheid).
- Kijk voor vele andere interessante publicaties over wijkopbouw en opbouw van sociale cohesie op www.movisie.nl (publicaties-leefbaarheid).
- Voor interessante en inspirerende andere websites, kijk op de websites www.bosimpuls.nl, www.ruimtevoorcontact.nl of zoek op de site van MOVISIE naar verschillende themasites (leefbaarheid-themasites) die behoren bij het thema leefbaarheid en sociale cohesie.

Dit doet MOVISIE rondom sociale cohesie

Wilt u aan de slag met dit thema? MOVISIE kan u helpen. Een greep uit de projecten:

- *Maatschappelijk Betrokken Ondernemen: advies op maat voor gemeenten.* MOVISIE begeleidt bedrijven, maatschappelijke organisaties en gemeenten bij de strategische verankering en implementatie van Maatschappelijk Betrokken Ondernemen. MOVISIE adviseert gemeenten op drie terreinen: 1) hoe gemeenten het lokale bedrijfsleven kunnen stimuleren om maatschappelijk betrokken te ondernemen, 2) hoe gemeenten als werkgever/bedrijf een MBO programma kunnen verankeren in de eigen gemeentelijke organisatie en 3) hoe zij de juiste infrastructuur kunnen creëren om MBO binnen hun gemeente mogelijk te maken.
- *Buurtzorg: Methodiekbeschrijving en ontwikkeling handleiding.* De afgelopen jaren is ervaring opgedaan met het versterken van informele zorg in buurten en wijken. Buurtzorg is het stimuleren van fitte, kwetsbare buurtbewoners om actief te zijn en te participeren in hun buurt. In dit project wordt de implementatie van deze buurtzorgconcepten bestudeerd in de praktijk van alle dag. Het verzamelen van inzicht en methodieken, praktijkvoorbeelden en effecten voor de wijk zijn concrete activiteiten van MOVISIE. Uiteindelijk zal een handleiding buurtzorg ontwikkeld worden. ▶

van het jongerencentrum, dat door de houding van de gemeente en corporatie helemaal aansloot bij de wensen van de jongeren.

Ook bedrijven nemen hun verantwoordelijkheid. Een grote koffieproducent organiseert in Utrecht voor alle bewoners een grootse burendag met optredens en een kijkje in de fabrieken in de eigen stad. De gemeente verleent vergunningen voor de festiviteiten in de openbare ruimten en werkt mee aan de promotie.

Zeer beperkte rol van de gemeente

Tijdens het meerdaagse festival Palaver wordt er in Groningen gewerkt aan intergenerationeel contact. Zo is er het project *Jeugd en Ouderen*. Tien koppels van jongeren en ouderen brengen samen de wijk in beeld en maken foto's van bijzondere plekken in de wijk. Dit heeft de onbekendheid en het negatieve beeld van deze twee groepen naar elkaar sterk verminderd.

De Nieuwe Kerk in de Utrechtse wijk Wittevrouwen organiseert op zaterdag een kinderkookcafé voor kinderen uit de wijk. Wekelijks komen er zo'n twintig kinderen van binnen én buiten de wijk om samen te koken. De kinderen maar ook hun ouders leren elkaar zo beter kennen.

Een kaasproducent startte in het voorjaar van 2007 de actie *Het leukste gat van Nederland*. Bewoners van kleine kernen werden via reclamespots en -posters uitgenodigd om een activiteit te bedenken om het eigen 'gat' nog leuker te maken. De winnaar kreeg een mooi budget om de activiteit of plannen te verwezenlijken. Veel bewoners bedachten samen met burens plannen

In het Amsterdamse stadsdeel Bos en Lommer hebben autochtone ouders het initiatief *Samen naar school* ontwikkeld. Ze stimuleren andere autochtone ouders in de wijk om hun kinderen naar de gekleurde basisschool in de wijk te laten gaan. Zo komen autochtone en allochtone kinderen uit de wijk weer met elkaar in contact. Ouders hebben het voordeel dat ze niet zo ver met hun kind(eren) hoeven te reizen naar de school.

- *Trainingen en advies op maat*. MOVISIE biedt diverse trainingen (op maat) aan voor maatschappelijke organisaties. Denk aan een training ondernemend werken of netwerken. Ook adviseert MOVISIE maatschappelijke organisaties over optimale organisatie-inrichting van organisatie en samenwerken binnen het Wmo-loket. Met deze trainingen en adviezen worden lokale partijen gestimuleerd samen te werken aan binding en opbouw van de wijk.

Gezellig met je buddy aan de koffie en erop uit (als dat kan) of alleen achter de vitrage en de geraniums?

3. Participatie voor en door iedereen

Participatie leidt tot betrokkenheid van mensen bij elkaar. En het geeft mensen 'civic skills': vaardigheden als luisteren en samenwerken. Andersom geldt echter ook: als mensen zich veilig voelen in hun buurt en ermee verbonden zijn, zullen zij eerder deelnemen aan activiteiten. Ze verkrijgen of vergroten hiermee hun gevoel van welbehagen en vinden makkelijker hun weg door het leven. We geven u een aantal voorbeelden van concrete projecten die de participatie van burgers vergroten en tips voor uw eigen praktijk.

Waar gaat participeren over?

Participeren kan op drie niveaus. Mensen kunnen allereerst *individueel* deelnemen aan activiteiten en evenementen en lid zijn van verenigingen en organisaties. Ten tweede kunnen ze actief zijn als *vrijwilliger of mantelzorger*. Bij de derde vorm van participatie gaat het om het *meedenken in beleidsvorming en politieke besluitvorming*. Als gemeente kunt u projecten stimuleren op alle drie de niveaus. Daarbij kunt u zich richten op één of enkele specifieke doelgroepen óf op een specifieke vorm van participatie.

Let wel; omdat participatie pas goed tot stand komt als mensen zich prettig en veilig voelen in hun omgeving, is het belangrijk dat er, naast projecten voor participatie, projecten zijn die zich richten op de cohesie en veiligheid.

Tips voor het vergroten van participatie

Algemene tips

1. Stimuleer initiatieven en verleid burgers om mee te helpen.
2. Ontwikkel een gemeentelijke visie op actief burgerschap. Denk daarbij ook na over de rol die u als gemeente wil en kan spelen.
3. Ga als gemeente geen projecten alleen doen, maar zoek samenwerking. Veel voorkomende samenwerkingspartijen zijn: politie, jongerenwerk, wijkopbouwwerk, stichting welzijn, stichting welzijn ouderen, scholen, sportservicepunt, steunpunt vrijwilligerswerk, steunpunt mantelzorg, steunpunt vrijwillige thuishulp, woningbouwcorporaties, verenigingen van huiseigenaren, bibliotheek, GGD en zorginstellingen. Denk ook aan ouders van kinderen, religieuze organisaties, wijk- en dorpsraden, cliëntenorganisaties, hobbyverenigingen, ouderenbonden, sportverenigingen en politieke partijen. ▶

Voorbeeldprojecten individuele participatie

Actieve rol van de gemeente

In Eindhoven zijn, net als in veel andere gemeenten, teams voor bemoeizorg opgezet. De teams gaan de wijken in en maken werk van meldingen van buurtbewoners of organisaties over situaties waar dringend hulp nodig is. “Wij richten ons op mensen die te maken hebben met meerdere of complexe problemen. Daarbij proberen we voor de mensen zelf en voor hun omgeving een betere leefsituatie te creëren”, aldus een ambtenaar. Het team bestaat uit medewerkers uit de organisaties Novadic-Kentron, GGzE, GGD Eindhoven, politie Brabant Zuidoost en Welzijn Eindhoven. De gemeente is aanstuurder en eindverantwoordelijk voor de activiteiten van de samenwerkende organisaties. De gemeente heeft ook meegewerkt aan de voorbereiding van dit project.

Steuntje in de rug is een steunpunt in de gemeente Veendam dat informatie, advies en begeleiding biedt aan mensen die tijdelijk de greep op hun leven kwijt zijn, vooral mensen met psychische problemen. Het gaat om praktische en kortdurende begeleiding en steun op verschillende levensgebieden, onder meer vrijetijdsbesteding en werk. Een maatschappelijk werker en een ervaringsdeskundige geven de begeleiding. *Steuntje in de rug* is een samenwerkingsverband van het Algemeen Maatschappelijk Werk het GGz-Cliëntenplatform en de gemeente. Het Zorgkantoor en de Provincie subsidiëren dit project.

Bescheiden rol van de gemeente

Home-Start is een programma waarbij vrijwilligers praktische hulp en vriendschap bieden aan ouders met jonge kinderen tot en met zes jaar. De gezinnen geven zelf aan op welke gebieden zij meer steun wensen: hun vragen staan dus centraal. Home-Start wil met het programma het zelfvertrouwen van ouders vergroten en hun sociale relaties versterken. Home-Start wordt in meer dan 67 gemeenten aangeboden en ondersteund vanuit Home-Start Nederland. Een lokaal Home-Start programma wordt gesubsidieerd door de gemeente.

Op verschillende plaatsen in het land, waaronder in Den Haag, bestaat het maatjesproject 2tegen1zaamheid. Om de strijd aan te gaan tegen de eenzaamheid in de stad, biedt het project structurele en intensieve ondersteuning aan mensen die zich eenzaam voelen. Deze support wordt gegeven door getrainde vrijwilligers. Zij maken afspraken met de cliënt over de invulling van een dagdeel. Dat kan een huisbezoek zijn, maar ook een uitstapje. De vrijwilligers bieden een luisterend oor en gezelschap. Dergelijke maatjesprojecten zijn er ook specifiek voor ex-gedetineerden, ouderen, ex-psychiatrische patiënten, jongeren, allochtonen en mensen met een beperking. Samen met hun maatje gaan ze het huis uit en ondernemen ze activiteiten. In Den Haag heeft de gemeente uitbreiding van het project gefinancierd.

Tips voor het vergroten van participatie

Individuele participatie

1. Maak voorzieningen goed bereikbaar met het openbaar vervoer.
2. Maak aanvullende financiering mogelijk voor mensen voor wie de kosten van participatie (buskaart, kopje koffie) te hoog zijn.
3. Zorg voor voldoende parkeerplaatsen in de wijk, zodat ook minder valide mensen en mensen die verder weg wonen toch nog actief kunnen zijn in de samenleving.
4. Zorg ervoor dat professionele basisondersteuning geregeld is in de wijk. Laat dus niet alles afhangen van vrijwilligers.
5. Houd goed overzicht van wat er allemaal gebeurt en georganiseerd wordt. U kunt als gemeente verbanden leggen tussen partijen en projecten.
6. Zorg ervoor dat wet- en regelgeving participatie niet belemmert. Sommige uitkeringsinstanties doen bijvoorbeeld moeilijk wanneer hun klanten vrijwilligerswerk gaan doen. Dit werkt niet bevorderlijk voor hun inzet, terwijl die wel degelijk waardevol is. ▶

Tips voor het vergroten van participatie

Door vrijwilligerswerk en mantelzorg

1. Stimuleer vrijwilligerswerk door een creatieve beloning te bieden. Dit kan met promotieacties als vrijwilliger van de maand, de vrijwilligersprijs voor het beste project of een vrijwilligersbrunch. Vrijwilligersorganisaties zijn dolgelukkig met een prijs, want zij krijgen geld, waardering en bekendheid voor hun organisatie. Het kan nog creatiever: geef mantelzorgers korting op kinderopvang of neem ze tijdelijk de zorg uit handen.
2. Laat als gemeente zien dat u achter de maatschappelijke stage staat: stimuleer activiteiten rondom maatschappelijke stages van zowel scholen als van de vele non-profitorganisaties. Informeer burgerinitiatieven over de mogelijkheid om leerlingen in te zetten.
3. Geen steunpunt vrijwilligerswerk in de gemeente? Zet er een op of vernieuw de oude als die niet werkt. Zo'n steunpunt is ideaal voor onder andere vacatures en promotionele activiteiten, maar kan nog een scala aan andere diensten bieden. Lees meer op www.vrijwilligerswerk.nl.
4. Vraag mensen actief om hulp, persoonlijk aanspreken werkt.
5. Geef vrijwilligersorganisaties een expliciete rol: laat hen projecten uitvoeren of projecten ontwikkelen voor het realiseren van sociale contacten.
6. Geef vrijwilligers waardering. ▶

Zeër beperkte rol van de gemeente

In Alphen aan de Rijn rijdt de BoodschappenBus. Jongeren met een verstandelijke beperking brengen boodschappen rond in de wijk. Hierdoor doen de jongeren mee in de samenleving en de bewoners in de wijk hebben meer contact met elkaar en met de jongeren. In de Utrechtse nieuwbouwwijk Leidsche Rijn haalt een soortgelijke BoodschappenPlusbus ouderen thuis op voor het zelf doen van hun boodschappen doen. Daardoor hebben de ouderen contact met elkaar en met mensen met een verstandelijke beperking die in de BoodschappenPlusBus werken. De projecten worden financieel mogelijk gemaakt door het fonds Ouderhulp en ondersteund door het lokale steunpunt vrijwilligerswerk.

In Veenedaal wordt - in het kader van maatschappelijke stages - een boodschappendienst opgezet, op aanvraag van bewoners. Jongeren doen boodschappen en kleine klusjes voor mensen die dat zelf niet meer kunnen. Hulpvragen komen binnen bij het steunpunt mantelzorg en het meldpunt vrijwillige hulp. Samen met de vacaturebank worden de aanvragen door de jongeren opgepakt.

In het Utrechtse restaurant Joy4You wordt minimaal drie dagen per week een gratis warme maaltijd verstrekt aan alleenstaanden en gezinnen. Mensen met weinig geld kunnen zich aanmelden voor deze maaltijden via stichting De Burcht-Armenzorg. Dagelijks bezoeken zo'n vijftig mensen, ook gezinnen, het restaurant. "Alleen eten geven is geen oplossing", vertelt de initiatiefnemer van de religieuze orga-

nisatie Revival Joy. Tijdens de diners krijgen de gasten extra diensten aangeboden, zoals een cursus solliciteren of budgetteren. Het restaurant wordt gerund door 34 vrijwilligers. De maaltijden en materialen zijn mogelijk dankzij giften en sponsoring van bedrijven.

Het Edese inloopcentrum de Meet-Inn is een aantal jaar geleden opgezet door de samenwerkende kerken. In principe is iedereen welkom voor een kopje koffie, een spelletje, een praatje of een warme maaltijd. Inmiddels is een vaste groep mensen ontstaan die meerdere malen per week binnenlopen. De mensen hebben behoefte aan sociaal contact, gezelligheid, maar soms ook hulp. Samen met een aantal betaalde krachten bieden de vrijwilligers een luisterend oor en een helpende hand.

Hulp in Praktijk (HiP) is een landelijke stichting waar mensen hun hulpvragen kunnen indienen. Op lokaal niveau wordt via kerken een vrijwilliger gezocht die kan helpen. Bijvoorbeeld door samen formulieren in te vullen, af en toe zware boodschappen te doen, het tuinpad aan te vegen of een schilderijtje op te hangen.

Vrouwencentrum Scala (Hengelo) en jongerencentrum Radar werken samen in het fietsproject Samen op Stap. In dit project krijgen allochtone vrouwen fietsles van autochtone vrouwen. Daarna maken ze verschillende fietstochten door de wijk.

Tips voor het vergroten van participatie

Participatie in beleidsvorming

1. Laat u inspireren door ideeën van jongeren. Een structurele jeugdraad is niet nodig, op losse onderwerpen jongeren raadplegen kan perfect werken.
2. Voorkomen dat de indruk ontstaat dat u zich laat leiden door het principe 'u vraagt wij draaien'.
3. Wees duidelijk en transparant. Maak vanaf het begin van trajecten duidelijk wat u met de inbreng van inwoners doet. En voorkom dat er te veel tijd verstrijkt tussen het moment dat inbreng gevraagd wordt en het resultaat afgeleverd is. ▶

Tijdens lange werkdagen totaal verdiept in commerciële doeleinden of breder betrokken aan de slag voor de werkgroep zorg van de samenwerkende ouderenbonden?

In Zaanstad draait het project Ziezo voor kinderen die wat extra aandacht nodig hebben. Vrijwilligers vanaf 18 jaar gaan met hun vaste jonge maatje af en toe iets leuks doen. Via een leraar, arts, jongerenwerker of maatschappelijk werker kan een kind aangemeld worden. De vrijwilligerscentrale zorgt voor matching.

Voorbeeldprojecten participatie door vrijwilligerswerk en mantelzorg

Actieve rol van de gemeente

De gemeente Dordrecht wil initiatieven van burgers graag ondersteunen. Jongeren die een politieke beweging willen oprichten, krijgen een cursus over hoe ze een stichting moeten oprichten en hoe ze de financiering moeten regelen.

De gemeente Hellendoorn stimuleert burgers om zich actief in te zetten voor hun omgeving via het project Hellendoorn in Actie. Met allerlei acties probeert het gemeentebestuur een jaar lang de bewoners ervan te doordringen dat het niet vanzelfsprekendheid is om voor elkaar klaar te staan. Daarom worden vrijwilligers in het zonnetje gezet, krijgen bewoners die bij een mantelzorger op de koffie gaan een taart mee en kunnen burgers met nieuwe ideeën bij de gemeente op een luisterend oor rekenen.

Meer lezen over participatie?

- Zuylen, J. van e.a. (2007). *Help een burgerinitiatief*. Te bestellen en te downloaden via www.inaxis.nl (onder publicaties).
- CIVIQ (2006). *De gemeente, burgerinitiatieven en de ongebonden vrijwilliger*. Brochure te bestellen via www.movisie.nl (vrijwillige inzet - publicaties)
- Blauw, W. e.a. (2007). *Specifieke doelgroepen van de Wmo. Van meepraten naar meedoen en meehelpen*. VWS, Utrecht/Den Haag. Brochure te downloaden via www.invoeringwmo.nl (gereedschapskist).
- Engersen, R. e.a. (2005). *Dorpsbewoners maken het dorp. Toolkit bewonersparticipatie platteland*. Utrecht, NIZW. Te bestellen via www.movisie.nl (publicaties-vrijwillige inzet en/of kwetsbare groepen).
- Kijk op www.movisie.nl/jongerenparticipatie voor meer informatie over het bevorderen van participatie van jongeren op de drie niveaus.
- Kijk op www.zilverenkracht.nl voor initiatieven om ouderen (blijvend) te betrekken bij de samenleving en bij concrete activiteiten.
- Op www.beleidsplanwmo.nl vindt u onder het kopje 'de maand van' het informatiepakket van de maand september met als thema 'iedereen doet mee'. De factsheets geven informatie en voorbeeldprojecten over participatie van verschillende doelgroepen.

Bescheiden rol van de gemeente

De gemeente Leeuwarden biedt een aantal dagdelen per week gratis kinderopvang aan mantelzorgers en vrijwilligers. Zo stimuleert ze de inzet van deze mensen op basis van vrijwilligheid of sociale verbondenheid.

In Amersfoort zijn een aantal senioren met het initiatief gekomen om rondvaarten te geven over de wateren van Amersfoort. De Waterlijn draait geheel op vrijwilligers die zich voor enkele dagdelen per week binden aan de organisatie. Nieuwe vrijwilligers krijgen eerst informatie over de geschiedenis van de stad en leren andere vrijwilligers kennen. De gemeente is blij met dit culturele initiatief en financiert het project.

Zeer beperkte rol van de gemeente

In het kader van maatschappelijk betrokken ondernemen werken Rabobank en de Fortis Foundation mee aan coachingstrajecten voor risicjongeren. Medewerkers van deze organisaties worden gekoppeld aan risicjongeren. Ze helpen de jongeren met school, het zoeken van stages en het bespreken van problemen.

De Slinger is een groep organisaties die deze mensen met elkaar in verbinding brengt zodat ze elkaar kunnen helpen. De Slinger heeft de ambitie om zoveel mogelijk initiatieven, klein of groot, via de website in kaart te brengen. Amsterdam, Rotterdam en Ridderkerk hebben hun eigen 'Slingerpagina' waar veel interessante en inspirerende initiatieven van burgers op geplaatst kunnen worden.

Stichting Present koppelt eveneens vrijwilligers aan klussen, maar hier staat het aanbod van vrijwilligers centraal. Groepen vrijwilligers (denk aan een clubje vriendinnen, een Bijbelkring, een team collega's, een gezin) melden zich aan bij de stichting. Deze zoekt contact met bestaande hulporganisaties om samen een geschikte klus voor de vrijwilligers te vinden. Na een voorbereidingsbijeenkomst gaan de vrijwilligers één dag aan het werk bij een persoon die hulp nodig heeft. Voorbeeldklussen zijn: het verven van een huis, het verhuizen van een alleenstaande moeder met twee kinderen, het opknappen van een terras en tuin, het schilderen van een trap, het schoonmaken van een huis. Succesfactoren zijn het feit dat het werk maar een dag duurt en dat mensen zich met elkaar opgeven.

In Breda heeft het Gilde samen met een aantal scholen het project Jong leert Oud opgezet. Scholieren geven internetles aan ouderen die zich via Gilde opgeven en eventueel door vrijwilligers van Gilde opgehaald en thuisgebracht worden.

Voorbeeldprojecten beleidsvorming

Actieve rol van de gemeente

De gemeente Papendrecht organiseerde in 2007 de Wmo-karavaan. Tijdens een startbijeenkomst om meer te horen over Wmo, konden mensen zich inschrijven voor de verschillende vervolgbijeenkomsten. De Karavaan trok

langs verschillende groepen burgers zoals ouderen, mensen met psychische klachten en mensen met verslavingsproblemen. Het doel was om naar burgers te luisteren en ideeën van hen te horen. De reacties en ideeën uit deze groepen zijn gebruikt voor het Wmo-beleidsplan waar de gemeenteraad eind 2007 over moest beslissen.

De gemeente Utrecht heeft begin 2008 een inspraakavond georganiseerd speciaal voor de groep dak- en thuislozen in Utrecht. De bijeenkomst had als doel van de dak- en thuislozen te horen welke problemen volgens hen aangepakt moeten worden en hoe dat het beste gedaan kan worden.

De gemeente Schiedam vroeg MOVISIE om een onderzoek uit te voeren naar de wensen en ondersteuningsbehoeften van Schiedamse senioren om actief te kunnen blijven. Bijna tweehonderd ouderen werden in eigen omgeving geïnterviewd. Vervolgens werden de resultaten met maatschappelijke organisaties uit Schiedam besproken en werden gezamenlijk nieuwe projecten bedacht.

Bescheiden rol van de gemeente

Het participatieteam Alkmaar, bestaande uit allochtone vrouwen, heeft als opdracht van de gemeente waar te nemen en te luisteren, andere allochtone vrouwen te activeren, te interpreteren op basis van eigen ervaringen, zich te tonen aan de samenleving, beleidsmakers en beleidsbepalers te beïnvloeden, en de balans op te maken.

Dit doet MOVISIE rondom participatie

Wilt u aan de slag met dit thema? MOVISIE kan u helpen. Een greep uit de projecten:

- *&JOY: methodieken, voorbeelden en advies over participatie van jongeren.* Vanuit het team Vrijwillige Inzet denkt MOVISIE mee met vrijwilligersorganisaties over de vraag: hoe kun je nu jongeren binnenhalen in je organisatie? Ook adviseren wij gemeenten over de vraag hoe jongeren actief kunnen blijven en betrokken kunnen worden als meedenker en -beslissers bij beleidsvorming.
- *Maatschappelijke stage; informatie, advies, training en handboeken.* MOVISIE heeft al jaren ervaring met de maatschappelijke stage. De kennis wordt verzameld en verspreid via de website van MOVISIE en op www.samenlevenkunjelers.nl. MOVISIE helpt bij het zoeken naar mogelijkheden voor maatschappelijke organisaties en gemeenten om aan de slag te gaan met maatschappelijke stage. We geven informatie en advies over onder andere de vraagstukken van coördinatie, begeleiding en taakverdeling
- *Zilveren Kracht; activerende projecten, onderzoek, informatie en advies.* MOVISIE wil graag meedenken over het actief houden en krijgen van de senioren in de samenleving. Een van de producten is het onderzoek naar de Zilveren Kracht van uw gemeente. In een paar maanden tijd wordt op interactieve wijze onderzocht ►

wat de potentiële maatschappelijke inzet van de senioren in uw gemeente is. De resultaten worden voorgelegd aan een breed scala aan maatschappelijke organisaties. MOVISIE geeft tevens concrete aanbevelingen hoe deze energie verzilverd kan worden en welke maatschappelijke organisaties daarvoor ingezet kunnen worden.

- *Versterking aanbod activeringondersteuning en positie cliënt.* MOVISIE adviseert en ondersteunt bij het in kaart brengen van een compleet en integraal pakket van activeringsactiviteiten in uw gemeente. Ook geven we advies en adviseren en procesondersteuning bij visieontwikkeling, organisatie en ontwikkeling van samenwerking met organisaties voor cliëntondersteuning; geven we advies over het raadplegen en betrekken van bijzondere (kleine) doelgroepen zoals dak- en thuislozen en verslaafden; en denken we mee over het stimuleren van zelfinitiatieven van cliëntenorganisaties en het werken met ervaringsdeskundigen (denk aan dagbesteding, onderlinge steun, informatie en advies, maatjesprojecten).
- *Erkenning van Verworven Competenties (EVC).* EVC is een methode om op een systematische wijze de competenties van vrijwilligers in beeld te brengen en te waarderen. MOVISIE biedt ondersteuning, training en advies bij het invoeren in de informele sector.

De gemeente heeft de opdracht weggezet bij een groep mensen die dichter bij de doelgroep staat dan zijzelf.

De gemeente Ede heeft het coördinerend orgaan voor de samenwerkende ouderenbonden, het COSBO, gevraagd om deel te nemen in de Wmo-raad. De input op het beleid halen zij uit bijeenkomsten, meldingen en klachten van leden van de verschillende ouderenbonden.

Ook kan een gemeente een welzijnsorganisatie of jongerenwerker in de wijk vragen om gesprekken te voeren en input te leveren voor beleid en plannen. Of kan een gemeente via een digitaal forum input vragen voor het huidige beleid en plannen voor de wijk(en).

In het project *Dorpsblik Sluis* hebben bewoners elkaar bevroegd over de leefbaarheid in de wijken. De bewoners worden ondersteund door Welzijn West Zeeuws-Vlaanderen en Stadsraad Sluis. Samen voeren ze naar aanleiding van de uitkomsten maatregelen uit. De gemeente krijgt de resultaten over verbeteringen van de leefbaarheid te zien en kan daar waar nodig zelf een rol spelen in aanbrengen van veranderingen.

Zeer beperkte rol van de gemeente

GGZ Groningen voert zelf een aantal groepsbijeenkomsten uit om te horen van cliënten wat zij nodig hebben aan ondersteuning. De input komt uiteindelijk terecht bij de eigen organisatie, maar ook bij de gemeente, die eindverantwoordelijke is voor haar burgers.

Aan de slag!

Er zijn veel manieren om als gemeente te werken aan de civil society, zo blijkt uit de voorbeelden in deze brochure. En lang niet altijd hoeft u daarbij een hoofdrol te spelen. Als het gaat om de veiligheid in wijken en buurten is een actieve rol hard nodig. Maar bij de versterking van de sociale cohesie is het juist beter om als gemeente niet teveel bemoeienis te vertonen. Bij participatie kunt u juist weer wel een duidelijk stimulerende rol spelen. Maar ook daar geldt: burgers moet je niet dwingen, maar motiveren en stimuleren op creatieve en innovatieve manieren. Stel uzelf ten dienste van de gemeenschap. Alleen zo zal de civil society groeien en bloeien!

Iets niet gevonden?

Door de veelheid aan publicaties kan het voorkomen dat u iets niet kunt vinden. U kunt gratis een beroep doen op de Kennislijn van MOVISIE. Stuur uw vraag naar kennislijn@movisie.nl (binnen twee dagen heeft u reactie) of bel de Kennislijn: 030 789 21 12.

Ondersteuning door MOVISIE?

MOVISIE staat u graag bij bij de uitvoering de Wmo en het werken aan de civil society. U kunt bij ons terecht voor vragen, quickscans, adviestrajecten en bijvoorbeeld de uitvoering van projecten. Neem contact op met onze Wmo-desk via wmodesk@movisie.nl of 030 789 2112.

Help mee!

Kent u een interessant initiatief voor het versterken van de civil society? Wij nemen er graag kennis van om zo goede voorbeelden te verspreiden. Ook hiervoor kunt u contact opnemen met de Wmo-desk.

Verder lezen en surfen

Bent u geïnspireerd geraakt en wilt u meer informatie over projecten rond de opbouw en versterking van de civil society?

Publicaties:

- Alblas, M. (2007). *De revitalisering van de Nederlandse Civil Society*. Utrecht, MOVISIE. Te downloaden via www.movisie.nl (Wmo - publicaties)
- Heijden, J. van der, Hoek, M. (2008). Burgerinitiatief, vrijwilligers en sociaal ondernemers. *Training voor meer en beter burgerinitiatief*. Te downloaden via de website van Platform voor Wijkgericht Werken, www.lpb.nl. AT Osborne
- Putnam, R.D. (2000). *Bowling Alone. The collapse and revival of American community*. New York, Simon & Schuster
- Raad voor de Maatschappelijke Ontwikkeling (2006a). *Vershil maken. Eigen verantwoordelijkheid na de verzorgingsstaat (advies 38)*. Amsterdam, Uitgeverij SWP
- Raad voor de Maatschappelijke Ontwikkeling (2006b). *Inhoud stuurt de beweging. Drie scenario's voor het lokale debat over de Wmo (advies 40)*. Amsterdam, Uitgeverij SWP

Websites en links:

- WRR (2005). *Vertrouwen in de buurt*. (r72 apr 05). Amsterdam, Amsterdam University Press
- De websites met verschillende handreikingen over activering en participatie van burgers www.invoeringwmo.nl (gereedskapskist) en www.beleidsplanwmo.nl (de week van...).
- De website www.initiatiefzoektnemer.nl geeft meer informatie over hoe om te gaan met initiatieven van burgers.
- De website van de Landelijke vereniging voor kleine kernen; www.lvkk.nl.
- Andere interessante websites zijn:
www.kanwel.nl
www.kennisplatformbewoners.nl
www.projectenzorgenwelzijn.nl
www.movisie.nl

MOVISIE is het nieuwe kennisinstituut voor maatschappelijke ontwikkeling. Onze missie is om de participatie en zelfredzaamheid van burgers te bevorderen. Dit doen we door professionele organisaties, vrijwilligersorganisaties en overheden op het terrein van welzijn, zorg en sociale veiligheid te ondersteunen en adviseren. Vijf thema's staan centraal in ons werk: leefbaarheid, vrijwillige inzet, mantelzorg, kwetsbare groepen en huiselijk en seksueel geweld.

MOVISIE bestaat sinds januari 2007 en is het resultaat van een fusie tussen CIVIQ, instituut vrijwillige inzet, Kenniscentrum Lesbisch en Homo-emancipatiebeleid (KCLH), Landelijk Centrum Opbouwwerk (LCO), TransAct, X-52 Kennisnetwerk Sociaal Beleid en onderdelen van het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn (NIZW).

Kennis en advies voor
maatschappelijke ontwikkeling

mantelzorg

kwetsbare groepen

vrijwillige inzet

huiselijk en seksueel geweld

leefbaarheid

Een bloeiende civil society, waarin alle burgers voor elkaar en voor de samenleving zorgen; dat is wat gemeenten willen. En deze brochure draagt daar aan bij. Hij is bedoeld voor gemeenten die de civil society in hun gemeente in topvorm willen zien. Hoe kunt u uw beleid optimaliseren? Wat kunt u als gemeente zelf doen en wat kunt u vragen van burgers en lokale partijen? U leest het in deze brochure vol tips en goede voorbeelden voor grote en kleine gemeenten.

MOVISIE * Postbus 19129 * 3501 DC Utrecht * T 030 789 20 00 * F 030 789 21 11 * www.movisie.nl * info@movisie.nl